

nævnes i forbindelse med en datebar begivenhed, mens Svend Tveskæg første gang omtales ved begivenheder i 994, hvor han ledte et vikingetogt til England, selvom han måske også deltog i slaget ved Maldon i 991.¹⁸ Harald døde sandsynligvis på et tidspunkt mellem 973 og 994, men tidspunktet kan ikke umiddelbart bestemmes nærmere. Det må derfor overvejes, om nogle af de byggeprojekter, der ellers tillægges Harald, f.eks. ringborgene og broen over Raving Enge, der er dendrodateret til omkring 985, skal henføres til Svend.

Samlet set er Aggersborgpublikationen en fornøjelse at læse, og man kan kun håbe, at Aggersborg og ringborgene nu bliver genstand for yderligere analyse. Diskussionen om ringborgene og deres formål ender ikke med denne publikation, men den grundige behandling af fundmaterialet fra Aggersborg og den nye datering af ringborgenes anlæggelse gør publikationen uundværlig for enhver kommende beskæftigelse med borgene.

Lasse Sonne

| Anders Bøgh, Helle Henningsen & Kristian Dalsgaard (red.): *Nørre Vosborg i tid og rum*, I-II, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2014, 882 s., 599,95 kr.

Realdanias datterselskab Realdania Byg A/S købte i 2004 den vestjyske herregård Nørre Vosborg mellem Lemvig og Ringkøbing. Selskabet har ifølge sin hjemmeside til formål at „opbygge og formidle en samling af gode eksempler på byggestil og arkitektur fra forskellige tidsperioder og forskellige egne i Danmark“, og erhvervelsen skete med henblik på en gennemgribende restaurering af bygningerne, som efterfølgende er gennemført. Overtagelsen og restaureringen blev afsat for et stortilet, tværfagligt forskningsprojekt med deltagere primært fra Aarhus Universitet og lokale museer om snart sagt alle sider af Nørre Vosborgs historie, hvis resultater nu er fremlagt i et prægtigt bogværk bestående af to rigt illustrerede bind på tilsammen 882 sider i format 32 x 24 cm. Ikke alle kaffeborde vil kunne bære dets vægt (godt 5 kg).

Det ældste Vosborg (Fosburg) er kendt fra skriftlige kilder fra 1200-tallets slutning, og et voldsted ved bredden af Gammelå, som har udløb i Felsted Kog og Nissum Fjord, har af gode grunde længe været „The Scandinavians from the Vendel period to the tenth century. An ethnographic perspective“, red. af J. Jesch (*Studies in historical archaeoethnology*, 5), Woodbridge 2002, s. 312-13, 319-20.

¹⁸ *The Anglo-Saxon chronicle*, red. af M. Swanton, London 2000, s. 126-29. N. Lund, „The Danish perspective“, *The battle of Maldon AD 991*, red. af D. Scragg (Oxford, 1991), s. 132-33.

ret anset for rester af denne middelalderborg. Projektets arkæologiske undersøgelser har imidlertid tilbagevist dette. På to banker 400 meter nærmere fjorden lykkedes det nemlig at afdække et rigt fundmateriale fra en borg opført for Niels Bugge engang midt i 1300-tallet, og den ældre borg befinder sig antagelig under vand i den nuværende Felsted Kog.

Også 1300-talsborgens levetid blev imidlertid temmelig kort. Efter et par hundrede år blev fjorden nemlig ramt af en så omfattende stormflod, at bygningerne – herunder et 23x15 m stort teglstenshus – blev ødelagt så grundigt, at de har efterladt talrige afrundede teglsten i områdets geologiske stratigrafi. I den folkelige tradition blev „manden med den blå kappe“, dvs. havets, ødelæggelser ophav til udtrykket „Mester, mester, tårnet hælder“ om netop Niels Bugges Vosborg (I, s. 117).

Med Gregers Ulfstand som bygherre opførtes herefter et nyt Vosborg på det sted længere inde i landet, hvor det høje målebordsblad fra 1872 har betegnelsen „ruin“. Denne renæssanceborg, som også har efterladt sig rige arkæologiske spor, fik imidlertid et endnu kortere liv end sin forgænger. For allerede ved indgangen til 1600-tallet var den øde og nedbrudt, og Sønder Vosborg, som i 1551 var skilt ud fra det gamle Vosborg, led samme skæbne som følge af en ny stormflod i 1593. Det var nok også den, der gjorde det af med Ulfstands borg, og i de følgende år blev de to vosborger herefter opført på deres nuværende lokaliseringer mellem Vemb og Ulfborg.

Det er dette ganske foranderlige landskabelige rum fra grundlæggelsen af det ældste Vosborg til vore dage, der er værkets genstand. Og inden for denne ramme gør en lang række velskrivende forfattere rede for mangeartede resultater af det store projekt, der ligger i sin forlængelse af 1990'ernes ligeledes tværfaglige og vellykkede Ulfborgprojekt (byggende på til dels samme personkreds). Jeg har blandt andet derfor svært ved at godtage Nørre Vosborg-projektets præmis om, at „Danmarkshistorien og danske historikers arbejde har oftest drejet sig om det østlige Danmark“ (I, s. 9). Det var måske rigtigt for en menneskealder siden, men der er gennem de seneste årtier skrevet vægtige afhandlinger om eksempelvis hedelandbrug og studeeksport, som grundigt har gjort op med den østdanske dominans. Det foreliggende værk får da også for alvor rammet en pæl igennem den angiveligt stadig populære antagelse, at „Vestjylland var fattigt i ældre tid“ (I, s. 59). Intet kunne tydeligvis være mere forkert (bortset selvfølgelig fra klogt forvaltede regionale traditioner i forbindelse med skatteligning).

De kontekstualiserende beskrivelser af Nørre Vosborgs historie på grundlag af skriftlige kilder, herunder ikke mindst et usædvanligt omfattende godsarkiv, der supplerer bebyggelseshistorien, ændrer gen-

nem århundrederne karakter i takt med herregårdens forandrede samfundsmæssige funktioner og mængden og arten af tilgængelige kilder. For middelalderens vedkommende er der således primært tale om slægtshistoriske analyser af ejerne, for 16-1700-tallet om klassiske godshistoriske undersøgelser af samspillet mellem hovedgård og fæstebønder, og for 18-1900-tallet tager kulturhistorisk belysning af det med fæstegodsets frasalg i stigende grad repræsentative (men uøkonomiske) herregårdsliv over. Værkets skildring af netop denne herregårds historisk betingede funktionsforandringer har i mine øjne stor værdi som nuanceret eksempel på historiens aldrig helt gennemskuelige sammenblanding af særegent og alment. Ikke mindst fordi disse kapitler vidner om fagligt udsyn og stor grundighed.

Det var projektets hensigt at gøre Nørre Vosborg til Danmarks bedst udforskede herregård, og det må gruppen bag virkelig siges at have opnået. På godt og ondt. På godt, fordi vi principielt aldrig kan få for megen viden om menneskelivets betingelser i fortiden. De to bind rummer en guldgrube af spændende historier om stort og småt. Om den antydede afhængighed af vejr og landskab, om vestjyske godsejerslægters betydelige politiske indflydelse, om slægtsalliancer og ejendomsrettens flygtighed samt ikke mindst om de materielle spor efter fortidens herregårdsliv: om bygningsmassens skiftende former, indretning og indbo. Her er virkelig noget for enhver (faglig) smag. Blandt mine egne favoritter kan nævnes en ikonografisk analyse af kakkelmotiver på en delvis rekonstrueret ovn fra Gregers Ulfstands tid (I, s. 281ff) og skildringen af Christine Tang Valeurs indædte kamp for i en tid præget af fæstegodsets afhændelse at forvalte – og derved bidrage til at konstruere – slægtens og gårdens sammenvævede historie (II, s. 293ff).

Redaktionens insisteren på at omfatte alle aspekter af Nørre Vosborgs fortid, som de er blevet afdækket i det forbilledligt grundige forskningsprojekt, har også en bagside. For ingen viden har øjensynlig været for ubetydelig til at komme med. Det har således været „redaktionens ambition [...] ikke [...] at styre de enkelte forfatteres bidrag. De står grundlæggende for forfatterens egen regning og risiko“ (I, s. 9). Enhver bidragyder står selvsagt sit eget fagområde og dets forskningsresultater nærmest. *En détail!*

De arkæologisk-geografisk-geologiske undersøgelser har gjort brug af en lang række naturvidenskabelige metoder, som hver især har krævet en del forklarende regibemærkninger. Samtidig fungerer de to bind i nogen grad som fundkatalog med talrige mønter (avers og revers), søm, tagsten, stolper, potterande osv. Teksten er følgelig tyngt af, at al metodik øjensynlig skal beskrives, og alle fund omtales, før

der kan blive tale om en egentlig tolkning af historien. Det er videnskabeligt uangribeligt, men bidrager unægtelig til længden.

Det gælder eksempelvis det i øvrigt spændende kapitel om arkæologisk tolkning af flyfotos (I, s. 41ff) og redegørelsen for de materielle spor af livet på renæssancegården (I, s. 259ff). Selv om negative forskningsresultater principielt også er resultater, så er det måske i overkanten at bruge tre sider på at dokumentere, at der *ikke* fandtes noget voldanlæg på Lyngholm Bakke (I, s. 101ff). Vi ved nu endvidere hinsides rimelig tvivl, at (den i øvrigt ukendte) Niels Vendelbo *ikke* har ejet Vosborg (I, s. 209). Og at renæssancevoldstedet har haft besøgende engang efter 1874, idet en mønt fra dette år er blandt projektets mindre iøjnefaldende numismatiske fund (I, s. 268). Efter læsningen af de mange detaljemættede dele af bind I kunne somme nok fristes til at tilføje, at „en bukseknop fandt man i Polen, men den var næppe fra Nørre Vosborg“.

882 siders tekst kan i sagens natur ikke være fejlfri, men der er, så vidt jeg kan bedømme det, langt imellem dem takket være grundige skribenter og effektiv korrektur. På kortet bind I, s. 224 er den sjællandske hovedgård Bregentved (ved Haslev) dog ved en fejl vist på den nedlagte enkeltgård Bregnetwets plads (ved Hvalsø). Det er næppe helt præcist, når det i en billedtekst ved et portræt af Eske Brock hævdes, at „guldkæden symboliserer [...] hans rigdom og magt“ (I, s. 361). Hvis den gyldne kæde symboliserer noget, er det vel mere specifikt hans status som adelsmand. Værkets prætentioner om generel indføring til de mange behandlede emner taget i betragtning undrer endvidere manglende referencer enkelte steder. Det gælder for eksempel ved omtalen af 1844-matriklen (II, s. 151), hvor Peter Korsgaards *Kort som kilde* (2006) burde have været nævnt.

Som al god forskningsformidling ægger mange af værkets tolkninger selvsagt til modsigelse. Det er en styrke. Det forekommer for eksempel ikke undertegnede indlysende, at det grantømmer, der er fundet i middelalderborgen, skulle være norsk drivtømmer (I, s. 182). Der kunne simpelthen være tale om import fra de specialiserede sydnorske tømmerhandlende bønder, der var aktive senest fra 1300-tallet. At betegne rudefragmenter på godt en tredjedel af de oprindelige ruder som „næsten hele“ er vist mest af alt udtryk for et positivt livssyn (I, s. 277). Og lur mig, om ikke motivet i midterfeltet på døren ind til Salen (II, s. 107) er et (ganske vist primitivt) forsøg på at gengive Nørre Vosborg selv.

Som det vil være fremgået, ville det have tjent værket, hvis det var blevet strammere redigeret i forhold til de to dimensioner, som dets titel angiver som retningsgivende: tid og rum. Det vil sige efter nogle klarere overvejelser om enkeltoplysningers relevans i forhold til går-

dens placering i landskabet, bygningers planløsning osv. Med andre ord et stærkere fokus på samspillet mellem bygningernes og landskabets foranderlige materielstruktur og de levede liv i stalde, på marker, i fiskevande og i hovedbygning.

En vis forædthed efter læsning af det omfattende værk til trods er der dog ubestrideligt tale om et beundringsværdigt bogværk, som også imponerer som boghåndværk betragtet. Det er nærmest overdådigt illustreret. Især er det svært ikke at begejstres over Erik Sørensens suite af fugleperspektiviske prospekter af Nørre Vosborg og dets omgivende landskab gennem historien. De fortæller dybest set det hele. Men de ville selvsagt ikke kunne være skabt uden de mange detaljerede analyser, der omgiver dem.

Bo Fritzboøger

| Per Andersen & Thomas K. Heebøll-Holm (red.): *Saxo og hans samtid*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2012, 284 s., 300 kr.

Bogen, der går tilbage til et symposium på Københavns Universitet i 2009, tager sit udgangspunkt i Weibull-brødrenes stadigvæk indflydelsesrige og omdiskuterede kritik af Saxo som kilde til Danmarks tidligere historie. Kritikken, der først og fremmest vendte sig mod Saxos pålidelighed med henblik på politisk begivenhedshistorie i klassisk forstand, bliver imidlertid gjort produktiv. Jo mere tendentiøs og manipulerende en tekst er, desto større er erkendelsespotentialt angående samtidens idéer, habitus og politiske diskurser. Dermed stod symposiet på skuldrene af Saxo-forskningen i 1900-tallets anden halvdel, som fokuserede på *Gesta Danorum*s intellektuelle baggrund og er knyttet til bl.a. Inge Skovgaard-Petersens, Thomas Riis', Karsten Friis-Jensens og Lars Hermansons grundlæggende studier. Emnerne, der behandles i bogen, tager desuden hensyn til nye interesser og metoder i middelalderforskningen. Otte bidrag undersøger mulighederne for at benytte Saxo som kilde til retshistorie, militærhistorie, socialhistorie, „intellectual history“ og historisk semantik omkring 1200, flankeret af et forskningshistorisk overblik. Forfatterne er eksperter på hver deres felter og har i de fleste tilfælde allerede publiceret studier om lignende emner andre steder. Resultatet er ikke kun en glimrende antologi, som dokumenterer *state of the art* i Saxo-forskningen i begyndelsen af 2000-tallet, men langt mere end dette. Bortset fra helt nye erkendelser åbner den for størstedelens vedkommende for eftertænksomme, men konsekvente anvendelse af aktuelle spørgsmål for nye perspektiver, idet forfatterne altid inddrager danske og europæiske kontekster for både Saxos og hans danske samtidiges tekster.